

הדרך היומית

עלון יומי ללומדי הדרך היומית יו"ל ע"י מדרשית הדרך היומית פ"ח

מסכת בבא מציעא - דף מג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרך

דיבור או מחשבה?

לשון המשנה לפנינו "החושב לשלוח יד בפקדון". כתב רש"י "אמר בפני עדים אטול פקדונך של פלוני לעצמי". מבואר מלשון המשנה שהנידון לפנינו הוא במחשבה, אך רש"י ביאר שאמר בפני עדים, היינו שלא מספיק מחשבה אלא צריך דיבור. וכן מבואר בנימוקו (כד, ב מדפנה ר) שדווקא בדיבור ובפני עדים. (הרש"ש תמה על השיטות שצריך דיבור בפני עדים, שהרי אף אם אמר מעצמו שרצה לשלוח יד לשיטת ב"ש יתחייב, א"כ שאל הרש"ש מדוע העמיד רש"י שאמר בפני עדים.)

בב"ח בהג' (א), ציין לדברי רש"י בקידושין מב. בגמ' בקידושין (מב, ב) הביאה הגמ' את דברי המשנה שלנו, וביאר רש"י "ד"ה לחייב" "לחייב על המחשבה או על הדיבור שאם אמר או חשב לשלוח יד בפקדון הרי הוא ברשותו מאתו שעה ואילך להתחייב בכל אונסין שיעלו בו וכו'". מבואר בדברי רש"י, שע"מ להתחייב בשליחות יד אין צריך דווקא דיבור גמור אלא מספיק מחשבה. לכאורה עלה לנו סתירה בדברי רש"י.

בתוס' (ד"ה החושב) הוכיחו שהכוונה שהוציא בפיו ודיבר, והראיה מדברי ב"ש שהובאו בבבלי שהביאה הגמ', "על כל דבר פשע" מלמד שחייב על המחשבה כמעשה, למדו תוס' בביאור דברי ב"ש "דבר" הכוונה דיבור. ואמרו תוס' שאף מה שאמרו בגמ' בזבחים "מחשבת פיגול" הכוונה דיבור של פיגול ולא רק מחשבה. הביא הרש"ש סמך לדברי התוס' שמצאנו שהוציא הכתוב מחשבה בלשון אמירה "דובר אמת בלבבו".

הרמב"ן כתב, החושב לשלוח יד הכוונה אמר והראיה כאמור בדברי התוס' "דבר פשע", ומוגדר כ"חושב" כאדם שאומר אשליח יד בפקדון זה ולא עשה כן, שדעתו לעשות ולא עשה, לפיכך נקרא חושב.

הוסיף הרמב"ן "ורש"י ז"ל פירש בשאמר או חשב, ואע"ג דכתיב דבר, מחשבה ודיבור שוין הן כל זמן שלא עשה מעשה". ביאור לביאורו, הרמב"ן הביא מדברי רש"י שפירש את לשון הרש"ש "חושב" או ע"י דיבור או ע"י מחשבה. ברש"י לפנינו כתבואר שצריך דיבור בפני עדים, או שלרמב"ן הייתה גירסה אחרת ברש"י לפנינו, או שכוונתו לרש"י בקידושין שציין הב"ח. עכ"פ יושב הרמב"ן את דברי רש"י שכל זמן שלא עשה מעשה אין הבדל בין מחשבה לדיבור.

בגליון מהרש"א הביא מהדבר שחזק (אבוהב - סי' שג) ששיטת רש"י שחייב בדיני שמים אף על מחשבה בלבד, אך בדיני אדם ניתן לחייבו רק על דיבור. הריטב"א חולק על השיטות שסוברו ששליחות יד בפקדון לב"ש דווקא דיבור לפני עדים. ואמרו הריטב"א מה שאמרו בש"ס לשון חושב, כדי לומר שלא צריך עדים. לא מועיל לשלוח יד בפקדון ע"י מחשבה בלבד, צריך דיבור כמבואר "על דבר פשע" אך הוזכר בלשון מחשבה כדי לומר שלא צריך עדים.

הרע"א בגליון הש"ס ציין לדברי הר"א ש בהלכות ס"ת, שם הביא הר"א ש מרבני ברוך שהסתפק בהלכות עיבוד קלף לס"ת, שצריך לעבדו בשמה האם צריך להוציא בפיו שמעבדו לשם ס"ת או לשם לפתיל או שמספיק במחשבה. ומביא הר"א ש כמה סוגיות בנושא, במחשבת פיגול על אף שאמר הכתוב "לא יחשב", כדי לפגל צריך דיבור. הפרשת תרומה מועיל מחשבה ולא צריך דיבור. ובשליחות יד כתב הר"א ש "כתיב על כל דבר פשע" והחושב לשלוח יד בפקדון חייב.

על פניו נראה שמבואר בדברי הר"א ש שלמד שכדי לשלוח יד בפקדון מספיק מחשבה. ולכאורה היה מקום לומר שזה כוונת הרע"א ש ציינו את דברי הר"א ש על דברי התוס', שנחלקו התוס' והרא"ש, לדברי התוס' כמבואר צריך דיבור, והרא"ש חולק וסבר שאין צריך דיבור. וכך לומד בגליון מהרש"א שרא"ש בהלכות ס"ת חולק על דברי התוס'.

ודברי הר"א ש צריכים תלמוד, אמת שהנושא הוא האם צריך מחשבה או דיבור, אך הר"א ש שם בפסקיו להלכות ס"ת הביא את הדברים שצריך בהם להלכה דיבור או מספיק מחשבה ובעקבות כך הכריע להלכה שעדיף לומר ולהוציא בשפתו בתחילת עיבוד הקלף לשם ס"ת וכו'. א"כ איך הביא בתוך דבריו בשליחות יד מועיל במחשבה, הרי זו שיטת ב"ש, ואנן קי"ל כב"ה שעד שישלח בפועל.

וכנראה שקושיא זו כבר הוקשתה לב"ח שם בהג' על דברי הר"א ש בהלכות ס"ת, וביאר הב"ח שאין לומר שכוונת הר"א ש בשליחות יד מועיל במחשבה גרידא, אלא כאשר הגביה את הפקדון מועיל אף אם לא אמר מאומה ורק חשב מוגדר הוא לשלוח יד בפקדון, אבל אם לא עשה מעשה, לא יועיל אף שדיבר ובדאי לא יועיל במחשבה.

מבואר בדברי הב"ח, שדעת הר"א ש להלכה כדברי ב"ה בשליחות יד אינו חייב עד שישלח בפועל, רק הר"א ש דן האם לב"ה צריך דיבור או סגי במחשבה, ע"ז ורק ע"ז כתב הר"א ש שלא צריך דיבור מועיל ומחשבת שליחות יד. א"כ מעתה אין לנו ללמוד בדברי הרע"א שהעמיד מחלוקת בין התוס' לרא"ש, שהרי בפשטות התוס' נקטו את דבריהם בדעת ב"ש ששם יש נפק"מ במחשבה או בדיבור, ונקטו תוס' שלדעת ב"ש אינו מוגדר לשלוח יד עד שיאמר בפיו. אך

הרא"ש עסק בכה"ג שהגביה את הפקדון ולדעת ב"ה נקט הרא"ש שא"צ דיבור, ואפשר שדבר זה מוסכם אליבא דכו"ע.

(ענין זה של דברים שצריך דיבור או מספיק במחשבה ארוך מאוד, ועיין בתחילת פרק האומר בקידושין בסוגיית **אתי דיבור ומבטל דיבור**. בתוס' יו"ט שהאר"ך בנושא; שם בתפ"א ובמשנה אחרונה; בריש זבחים ב, א תוס' ד"ה כל הזבחים שדנו לגבי **מחשב לא לשמה**; תוס' רא"ש מיטין נד, ב; אפיקי ים ח"א כד; מנחת ברוך סי' א' ענף ו-ח; **לגבי הפרשה תר"ם** במחשבה, רש"י בכורות נט, א; וברע"א ש"ת קמא סי' כט; **לגבי קניית מקום שביטה בעירוב**, סוגיא בעירובין נא, ושם ברא"ש סי' יג; ובקרבן נתנאל שם על הרא"ש באות ק; תוס' עירובין מט, ב ד"ה ואמר; נודע ביהודה תניא סי' מח)

סיכום הדרך

נושא היום: שימוש במעות ההפקדה. דיני שליחות יד.

שולחני שקיבל מעות צורצין לא ישתמש בהם ולכן אינו חייב באחריות. **העמיד רב אסי בשם רבי יהודה** שמדובר שהיה צרור וחתום ולכן לא ישתמש. **לרב מרי שיטה א'** מדובר בקשר משונה ולכן לא ישתמש. **ב' שיטה ב'** הסתפק מה דיון בקשר משונה. אם **קיבל השולחני את המעות פתוחים** יוכל להשתמש בהם ומתחייב באחריות. **לשון המשנה שמתחייב על אבידה, ואמר רב הונא** שמתחייב אף על אונס כדברי רבה שלשון אבידה משמש גם לאונס. **אך לר"ב** מתחייב על אבידה ולא על אונס. **וביאר ר"ב לרבא**, שנעשה רק שומר שכר כיון שנהנה שיוכל להשתמש בהם אך לא נעשה שואל להתחייב באונס. **וביאר ר"ה** את דברי הברייתא במעילה **לגבי גזר** של **הקשקו**ד מעות של הקדש **(והיה סבור שהם מעותיו)** אצל שולחני, אם קיבל השולחני צורצין אסור להשתמש ואם השתמש השולחני מעל ולא הגזר. **אך אם קיבל פתוח** מותר לשולחני להשתמש והגזר מעל. **מבואר** שאין חיוב על אונס, שא"כ מדוע דווקא בהשתמש חייב השולחני. **ביאר ר"ה** שחייב אפילו אם לא השתמש וכתב אגב הרישא לשון שימוש.

בעל הבית שקיבל מעות בין צרור ובין פתוח לא ישתמש ולא חייב באחריות. **תנווני לדעת ר"מ**, ככל הבית. **לדעת רבי יהודה**, כשולחני.

שומר ששולח ידו בפקדון והשתנה ערך הפקדון, **לדעת ב"ש**, תמיד ישלם כשעה היקרה ביותר. **לדעת ר"ה**, כשעת ההוצאה, **ומבאר הגמ'** שהכוונה לזמן ההוצאה מבית הבעלים. **לדעת ר"ע**, כשעת התביעה בדיון.

אמר רבה גזלן שגזל חבית בערך זוז, ובשעה שאבדה מהעולם ערכה ד' זוז. **אם שבר את החבית או שתה ינה** משלם כפי הערך הגבוה, שהרי היה לו להשיב ואם היה משיב היה ערכה גבוהה, וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה. **אך אם נשברה החבית מאליה** משלם כערך הנמוך, שהרי עתה לא עשה מאומה וכל החיוב מחמת הגזילה הראשונה ואז היה שווה זוז בלבד. **רצו להוכיח** שרבה סבר כדברי ב"ש שאמרו שמשלם כערך הגבוה. **אך ביאר רבה** שבמקרה ששבר הגזלן את החבית אין מחלוקת בין ב"ש לב"ה, אלא **כאשר ידו ערכו** של הפיקדון נחלקו בהגדרת שליחות יד, **לב"ש** שליחות יד אינה צריכה חסרון, וכאשר נחסר הפקדון זה נעשה ביד השומר לכן משלם כערך הגבוה. **לב"ה** שליחות יד צריכה חסרון, ונעשה חסר ברשות הבעלים והגזלן ישלם עתה כשווי הזול.

שיטת רבא בשליחות יד אינה צריכה חסרון, א"כ יעלה שסבר כב"ש, **לכך ניסו לברר את מחלוקת ב"ש וב"ה**, שנטל השומר את החבית כדי להשתמש בה, ונחלקו בשואל כשעת מדעת, **ב"ש סברו** שהוא כגזלן וכאשר החבית הוזלה זה ביד הגזלן ומשלם כשעת הגזילה בערך היקר. **לב"ה** שואל שלא מדעת הגדרתו כשואל ומשלם כשעת השווי עתה היינו לפי הערך שהזול. **ונדחה** כיון שרבא סבר ששואל שלא מדעת הוא כגזלן א"כ סבר כב"ש. **אלא נחלקו** בשבח שהשיביחה הבהמה לאחר הגזילה, **לב"ש**, השבח שייך לבעלים ולכן הגזלן צריך לשלמם. **לב"ה**, השבח שייך לגזלן. **ובמחלוקת זו כבר נתקן רבי מאיר ורבי יהודה** האם רחל שנגזלה והשיביחה האם חוזרת בעיניה הוא אף עם גיזותיה וולדותיה.

רב יהודה פסק בשם שמואל שהלכה כר"ע שמשלם כשעת ההעמדה בדיון, **ומודה ר"ע אם יש עדים** כמה היה שווה בשעת הגזילה שמשלם כשעת הגזילה כיון שאמרה תורה **ביום אשמתו** מהשעה שיש עדים כבר מוגדר כיום אשמתו. **שאל רבי אושעיא את רב יהודה**, שהרי שיטת רב אסי בשם רי"ח, שר"ע חולק גם כאשר יש עדים כיון שדרש את הפסוק **"ביום אשמתו"** שמתייחס לשעת העמדה בדיון והכוונה לבי"ד המחייבים אשמה. **מסקנת הגמ'**, נכנס רבי אבא בר פפא לרבי יעקב בר אידי **ואמר לו בשם רי"ח** שהלכה כר"ע לעולם, **וביאר הגמ'** אף בלא חסרון כיון שנה לו שהחבית תחזיק את **ועוד ביאר** שהלכה כר"ע אף אם שלח יד והחזיר את החבית ונשברה שחייב היות וצריך דעת בעלים **לאפוקי מרבי ישמעאל** (במחלוקתם לעיל מ, ב). שיטת רבא, שהלכה כב"ה שמשלם כשעת הגזילה.

חשב (דיבור, ע"י עיונים על הדרך) **לשלוח יד בפקדון** ועדיין לא עשה מאומה, **לב"ש** חייב, "על כל דבר" מתחייב על דיבור בלבד. **לב"ה** מתחייב רק כששלח יד שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", ומ"על כל דבר" למדו מתחייב בדיבור כאשר שלח שליח לשלוח יד.

הטה את החבית ונטל רביעית יין, ונשברה החבית, משלם רק רביעית. **אמר רבה** אך אם החמיצה החבית משלם כולה כיון שמעשהו גרם להחמצה. **הגביה את החבית** מתחייב על כולה אף אם נטל רק רביעית. **דעת שמואל** אף אם לא נטל בפועל וכבר מוזן ההגבה מתחייב על הכל. **רצו להוכיח** שסבר שמואל שחייב שליחות יד אף אם אין חסרון. **ודחו**, כאן סבר שמתחייב אף בלא חסרון כיון שנה לו שהחבית תחזיק את כל הרביעית. **הסתפק רב אשי**, אם נטל דינר מארנק, האם דינו כחבית שמתחייב על הכל כיון שנה לו שישמר דינר ע"י ארנק. או שאין קשר בין הדינר לכל הארנק כבחבית שהרביעית נשמרת ע"י כל החבית.

תדרך עלך פרק המפקד.